

Analiza skali potrzeb i niezbędnych zmian w ramach procesu deinstytucjonalizacji

WYKONAWCA: USŁUGI PROJEKTOWE I BADAWCZE IZABELA GRABOWSKA

AUTORZY: DR IZABELA GRABOWSKA, DR SZYMON WÓJCIK

ZLECAJĄCY: WSPÓLNOTA ROBOCZA ZWIĄZKÓW ORGANIZACJI SOCJALNYCH

KWIECIEŃ 2021

Sfinansowano przez Narodowy Instytut Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego ze środków Programu Rozwoju Organizacji Obywatelskich na lata 2018-2030

Niniejsza ekspertyza została sporządzona na zlecenie Wspólnoty Roboczej Związków organizacji Socjalnych w ramach projektu „SOS – Silne Organizacje Socjalne” sfinansowanego przez Narodowy Instytut Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego ze środków Programu Rozwoju Organizacji Obywatelskich na lata 2018-2030.

Ekspertyza składa się z 4 części, są to:

1. Liczebność analizowanych grup w ramach procesu deinstytucjonalizacji,
2. Koszty deinstytucjonalizacji w ujęciu rocznym – symulacja
3. Porównania międzynarodowe
4. Aneks – tabele zawierające wyliczenia przedstawiane w raporcie

Punktem wyjścia do analiz zapotrzebowania na wsparcie prowadzone w środowiskach lokalnych w ramach procesu deinstytucjonalizacji jest identyfikacja modeli wsparcia w każdej z wyróżnionych grup, które cechują się odrębną specyfiką. Są to:

- osoby starsze,
- osoby z niepełnosprawnościami,
- dzieci i młodzież objęta pieczęcią zastępczą,
- osoby w kryzysie bezdomności,
- osoby z zaburzeniami psychicznymi.

Implikuje to, że wsparcie środowiskowe dla każdej z tych grup będzie miało inny charakter, dostosowany do ich specyfiki. Niemniej jednak można wyróżnić pewne wspólne cechy wszystkich modeli wsparcia, które w sposób schematyczny pokazują kierunek proponowanych zmian. Podstawowe założenie przyjęte w konstruowaniu modeli zakłada, że kluczowe dla strategii deinstytucjonalizacji jest pozostanie (lub powrót) osoby w środowisku lokalnym wymaga:

- wsparcia materialnego związanego z mieszkaniem (dopłata do czynszu, adaptacja lokali do potrzeb ich mieszkańców, usuwaniu barier architektonicznych, wprowadzaniu udogodnień w poruszaniu się po mieszkaniu, zakup/wynajem mieszkania, organizacja mieszkania wspomagane);
- organizacji wiązki usług (zintegrowany system współpracy i współdziałania instytucji i organizacji rządowych, samorządowych, pozarządowych i prywatnych, który wychodzi poza podmioty stricte pomocowe angażując instytucje z różnych sfer życia np. kultury);
- zbudowania i podtrzymywania środowiskowej sieci społecznej (obejmuje opiekunów nieformalnych, sąsiadów i wolontariuszy).

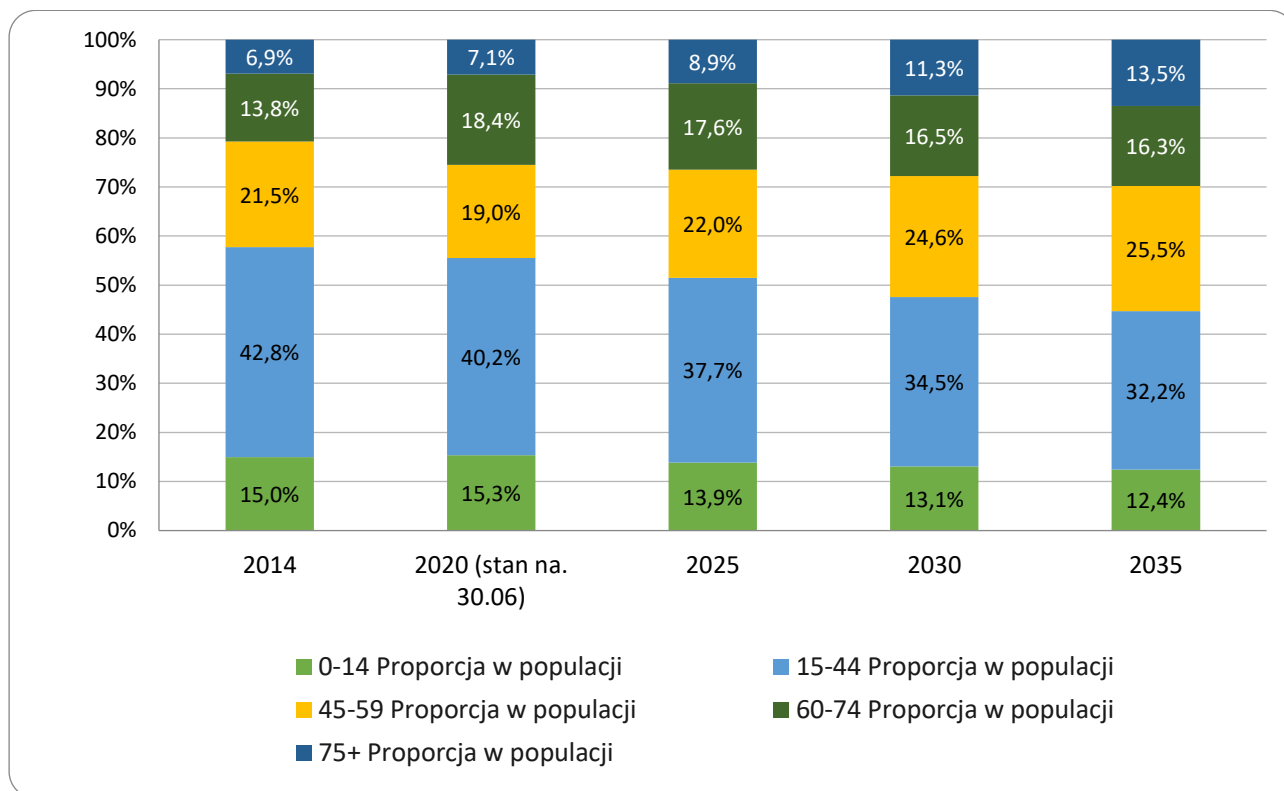
Kolejny krok analiz to identyfikacja populacji potencjalnie potrzebujących wsparcia obecnie i w przyszłości - w perspektywie do 2035 r.

Na tej podstawie dla każdego modelu wsparcia zostały oszacowane koszty deinstytucjonalizacji oraz koszty jej zaniechania.

1. LICZEBNOŚĆ ANALIZOWANYCH GRUP

- *osoby starsze*

Wykres 1. Struktura ludności wg wieku w latach 2014-2035

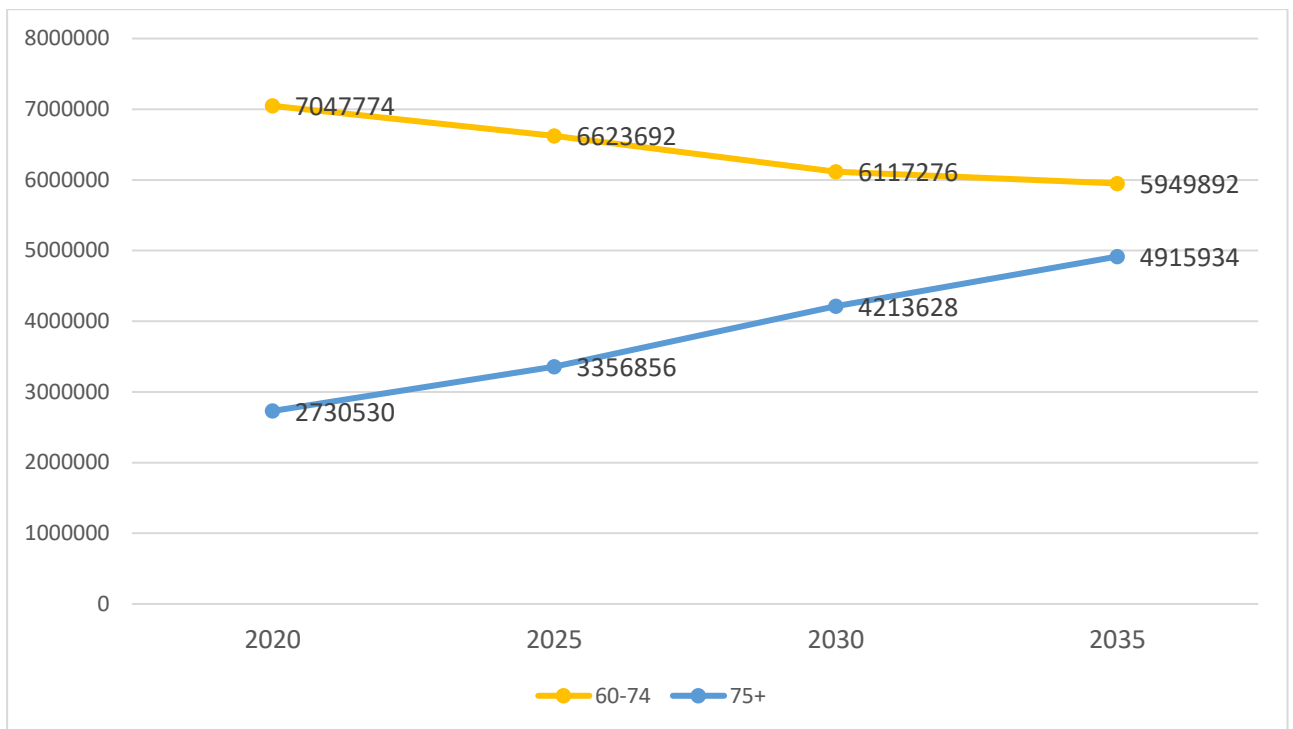

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych oraz prognoz ludnościowych (2014).

Zmiany struktury wieku ludności Polski determinowane są głównie poprzez proces starzenia się populacji, czyli wzrostu liczby i udziału osób starszych. Udział osób w wieku 60-74 lata w strukturze ludności po okresie znacznego wzrostu w latach 2014-2020 (z 13,8% do 18,4%) ustabilizuje się na poziomie około 16,3-16,5% w 2035 r. Inny wzorzec zmian można zaobserwować w przypadku osób w wieku powyżej 75 lat, a więc populacji potrzebującej największego wsparcia – ich udział rośnie dynamicznie od 6,9% w 2014 r. do 13,5% w 2035 r. Udział potencjalnych opiekunów osób starszych, a więc populacji w wieku 45-59 lat będzie nieznacznie rósł w okresie prognozy od 19% w 2020 r. do 25,5% w 2035 r., jednak dynamika wzrostu jest znacznie mniejsza niż w przypadku najstarszej grupy wieku.

Dynamika udziału najmłodszej grupy wieku jest niewielka, nastąpi stosunkowo nieznaczny spadek od 15,3% w 2020 r. do 12,4% w 2035 r. Spadnie natomiast znacząco udział osób w mobilnym wieku produkcyjnym, od 40,2% w 2020 r. do 32,2% w 2035 r.

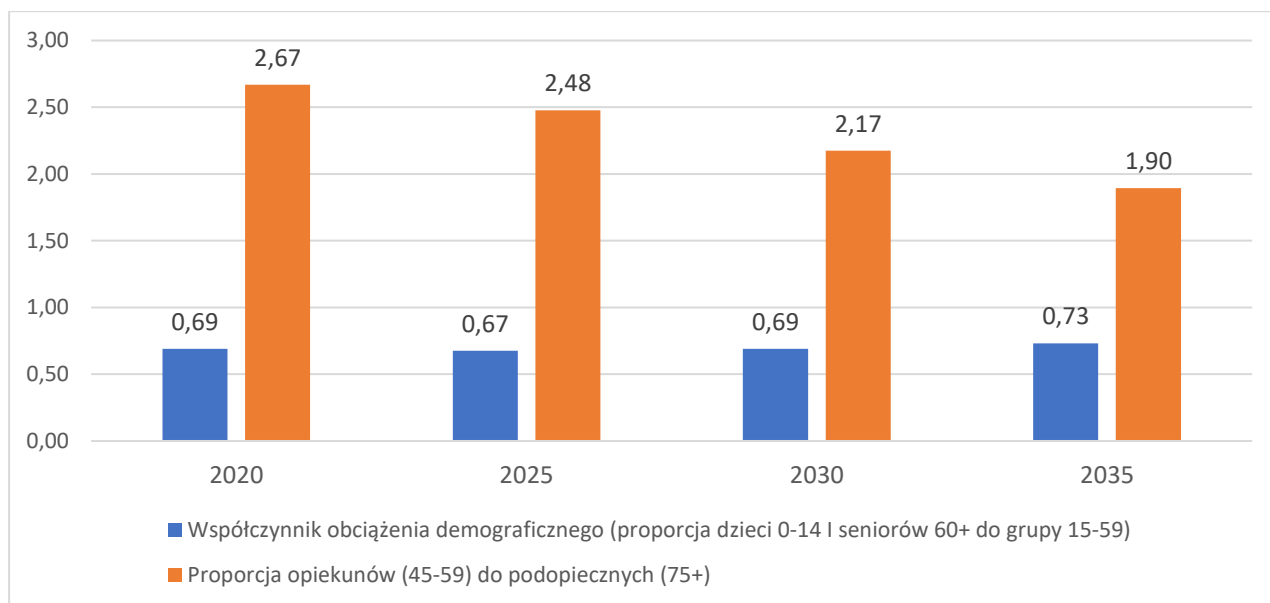
Wykres 2. Zmiany w liczebności grup 60-74 lata i 75+ w latach 2020-2035

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych i prognoz ludnościowych GUS

W przypadku najstarszej grupy osób, tj., w wieku powyżej 75 lata wzrośnie nie tylko udział tej grupy osób, ale także i ich bezwzględna liczba, z około 2,7 mln osób w 2020 r. do około 4,9 mln osób w 2035 r. Oczywiście tylko pewna część osób z tej grupy wieku będzie potrzebowała wsparcia (szacuje się, że około 1/3), jednak tak duża zmiana ilościowa bardzo zwiększy zapotrzebowanie na wsparcie, w tym w szczególności o charakterze opiekuńczym.

Wykres 3. Wskaźniki obciążenia demograficznego w latach 2020-2035

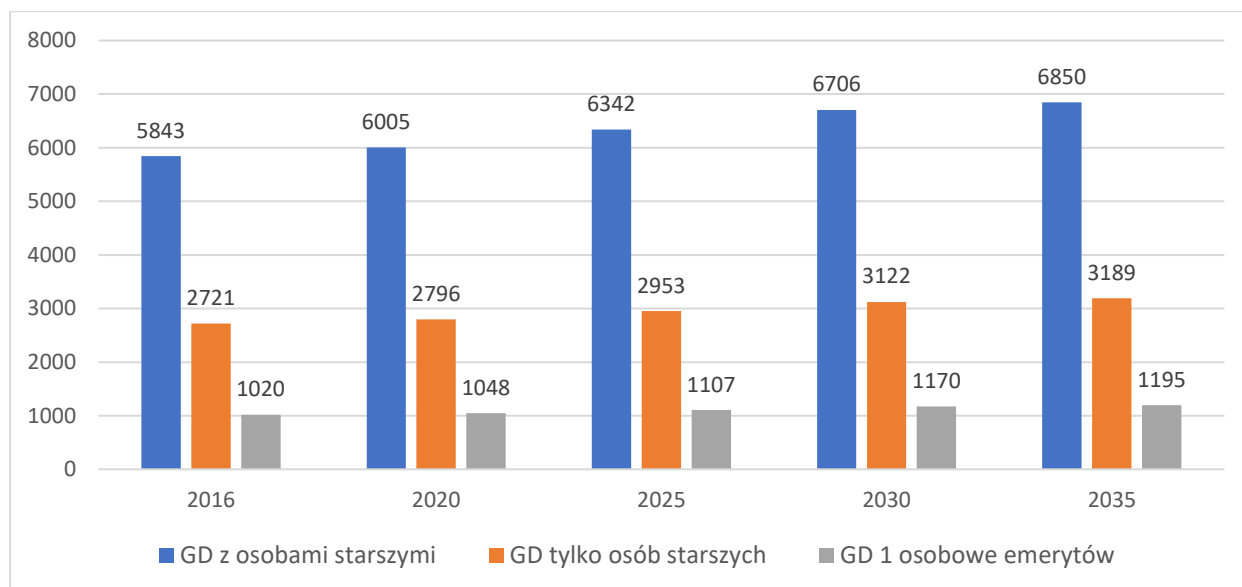

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych i prognoz GUS

Zmiany liczby i struktury wieku populacji zmieniają proporcje pomiędzy poszczególnymi grupami wieku. **Pogorszeniu ulegnie proporcja pomiędzy osobami w wieku 45-59 lat a osobami w wieku 75 i powyżej – z 2,88 w 2020 r. do 1,9 w 2035 r. – znacznemu spadkowi ulegnie zatem średnia liczba potencjalnych opiekunów przypadająca na 1 osobę w najstarszej grupie wieku, a tym samym obniży się potencjał opiekuńczy rodzin.**

Wzrośnie współczynnik obciążenia demograficznego – w 2020 r. na 100 osób w wieku produkcyjnym (15-59 lata) przypadło 69 osób w wieku nieprodukcyjnym (0-14 lat i powyżej 60 lat) w porównaniu z 73 osobami w roku 2035.

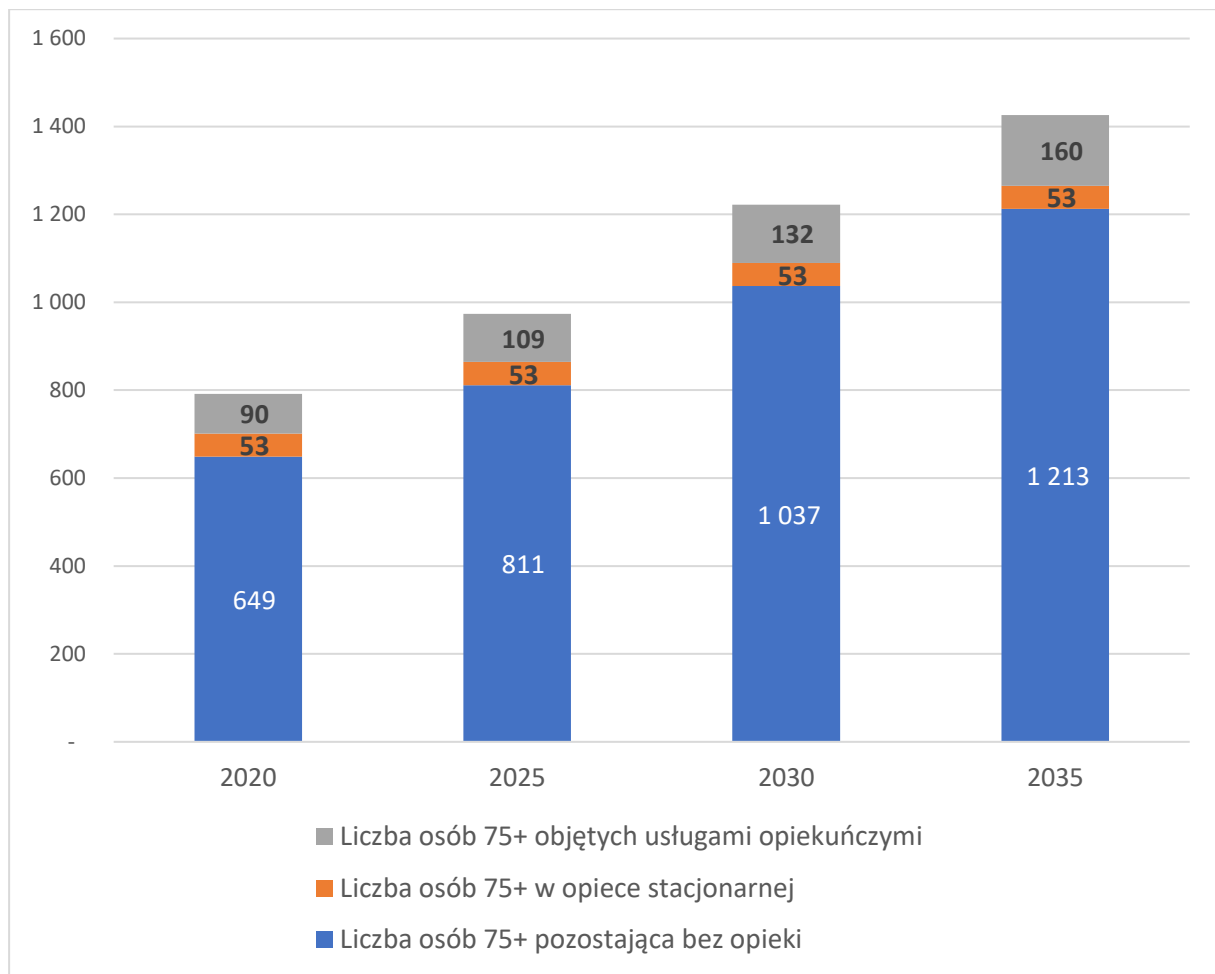
Wykres 4. Gospodarstwa domowe osób starszych w latach 2020-2035 (w tys.)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie NSP 2011 i prognoz GUS przy założeniu wzrostu liczby gospodarstw osób starszych proporcjonalnego do wzrostu populacji w wieku 60 +.

Wsparcie osób starszych dotyczy nie tylko ich samych, ale przede wszystkim gospodarstw domowych, w których funkcjonują. Wsparcie o charakterze publicznym uzupełniać powinno wsparcie rodzinne, co oznacza, że podmiotem wsparcia jest gospodarstwo domowe i ich potrzeby związane z obecnością osób starszych. **Liczba gospodarstw domowych osób starszych będzie znacząco rosła w horyzoncie prognozy.** Liczba gospodarstw, w skład których wchodzi osoba starsza (a także inne osoby – potencjalni opiekunowie rodzinni) wzrastać będzie od około 6 mln w 2020 r. do około 6,8 mln w 2035 r. Liczba gospodarstw tylko osób starszych (najczęściej starszej pary, małżeństwa) wzrośnie z około 2,7 mln w 2020 r. do 3,18 mln w 2035 r. Wzrostowi ulegnie także liczba jednoosobowych gospodarstw domowych osób starszych (samotnych osób starszych) z ok. 1 mln w 2020 r. do około 1,19 mln w 2035 r. **Łącznie liczba gospodarstw domowych osób starszych, które potencjalnie mogą potrzebować wsparcia wzrośnie od 2020 do 2035 r. o 1,38 mln.**

Wykres 5. Liczba osób 75+ wymagająca opieki w latach 2020-2035 (w tys.)

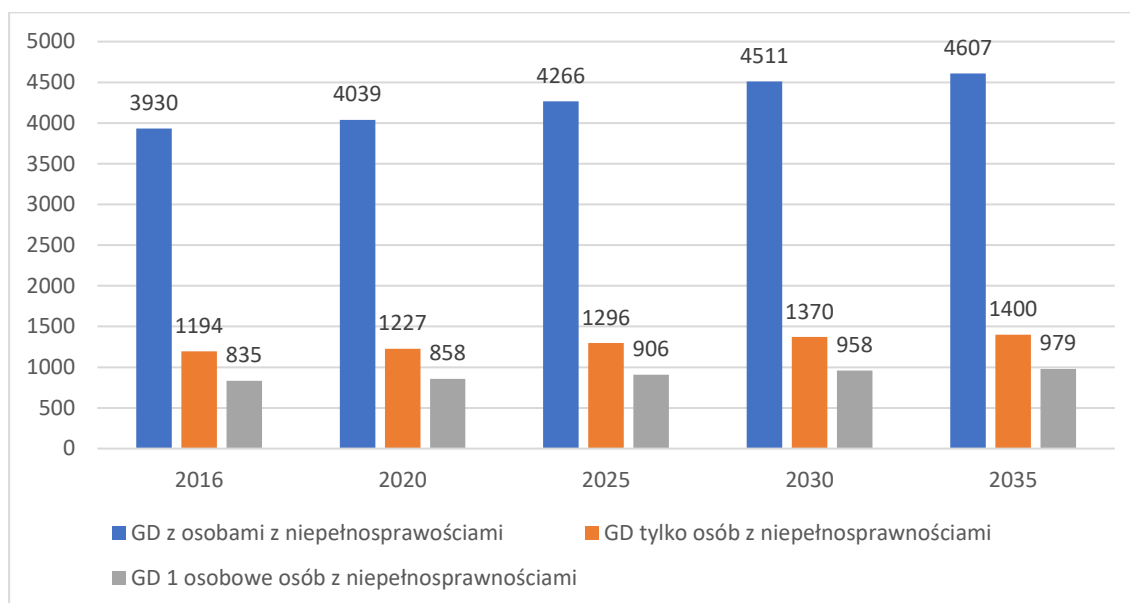
Źródło: Obliczenia własne na podstawie prognoz GUS oraz danych MRIPS

Założenia: 29% grupy 75+ potrzebuje opieki, stała liczba miejsc w opiece stacjonarnej (brak wzrostu), dynamika wzrostu usług opiekuńczych analogiczna do wzrostu zaobserwowanego w ostatnich latach

Skalę potencjalnego zapotrzebowania zestawiono z możliwościami ich zaspokojenia w ramach polityki publicznej, co pozwoli określić skalę luki opiekuńczej. Jest ona pochodną zmian demograficznych oraz możliwości systemowych. Przy założeniu stałej liczby miejsc w opiece stacjonarnej (brak wzrostu) oraz utrzymania się dotychczasowej tendencji wzrostowej w zakresie skali świadczenia usług opiekuńczych **liczba osób pozostających bez opieki (luka opiekuńcza) wzrośnie od 649 tys. w 2020 r. do 1,213 mln w 2035 r.**

- **osoby z niepełnosprawnościami**

Wykres 6. Gospodarstwa domowe osób niepełnosprawnych w latach 2020-2035 (w tys.)

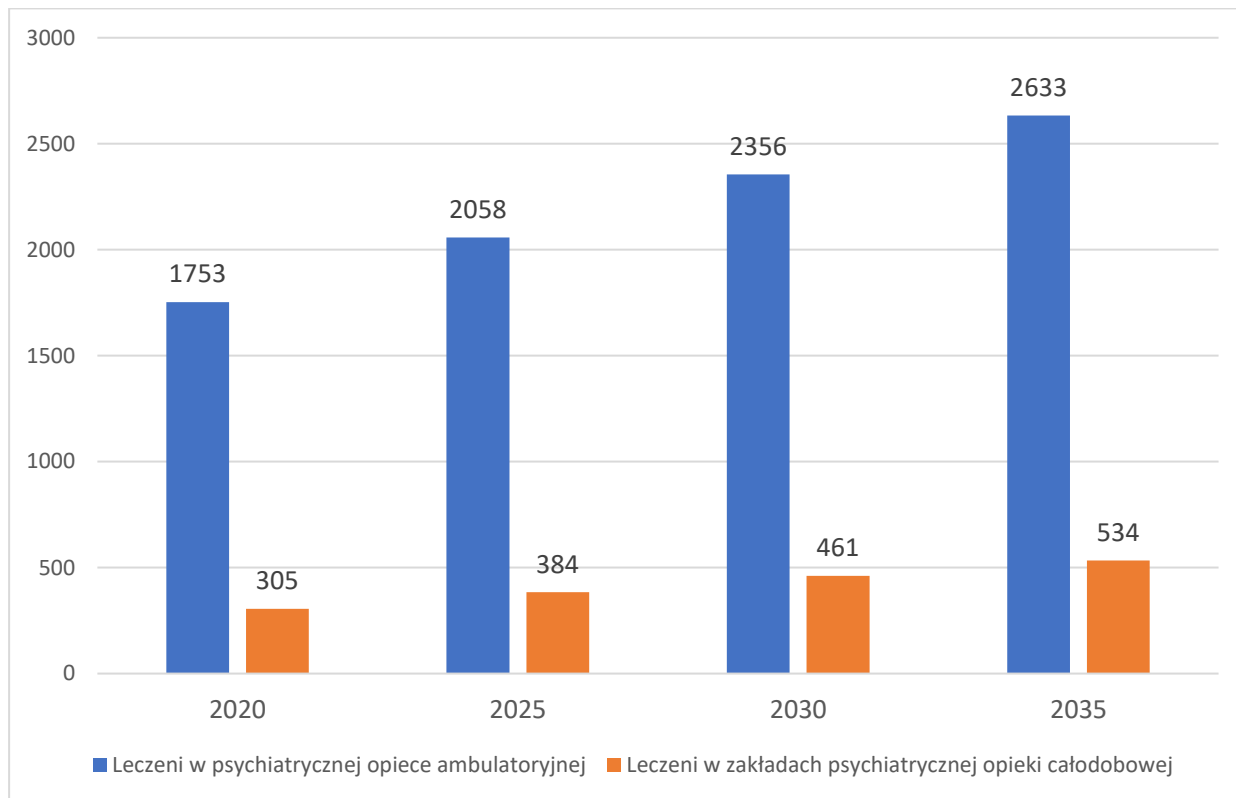

Źródło: Obliczenia własne na podstawie NSP 2011 i prognoz GUS przy założeniu wzrostu liczby gospodarstw osób z niepełnosprawnościami proporcjonalnego do wzrostu populacji w wieku 60 +.

Liczba gospodarstw domowych osób z niepełnosprawnościami będzie rosła w horyzoncie prognozy. Liczba gospodarstw domowych, w skład których wchodzi osoby z niepełnosprawnościami (oraz inne osoby bez niepełnosprawności) będzie rosła od ok. 4 mln w 2020 r. do około 4,6 mln w 2035 r. Liczba gospodarstw domowych tylko osób z niepełnosprawnościami wzrośnie od 1,2 mln w 2020 r. do 1,4 mln w 2035 r., natomiast liczba gospodarstw domowych samotnej osoby z niepełnosprawnością wzrośnie od 0,858 mln w 2020 r. do 0,979 mln w 2035 r. **Łącznie liczba gospodarstw domowych osób z niepełnosprawnościami wzrośnie do 2035 r. o 0,861 mln.**

- *osoby z zaburzeniami psychicznymi*

Wykres 7. Liczba osób z zaburzeniami psychicznymi w latach 2020-2035 (w tys.)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie prognoz GUS oraz danych NIZP PZH

Przyjmuje się, że około 10% populacji dzieci i młodzieży oraz 23% populacji osób dorosłych dotknięta jest zaburzeniami psychicznymi. W horyzoncie do 2035 r. zatem liczba osób z zaburzeniami psychicznymi będzie wykazywała stabilizację lub niewielki spadek (ze względu na spadek ogólnej liczby ludności). Jednak problemem w tym wypadku jest duży odsetek dotkniętych problemami psychicznymi w populacji i stosunkowo niewielki odsetek osób wspartych w stosunku do potrzeb.

Trudno precyzyjnie ustalić rzeczywistą liczbę osób z zaburzeniami psychicznymi korzystających ze wsparcia w ramach systemów ochrony zdrowia, pomocy społecznej i systemu oświaty (w tym w szczególności liczbę osób niepowtarzających się), ponieważ systemy mają osobną sprawozdawczość. Dodatkowo nie uwzględniają usług realizowanych na rynku prywatnym. Oznacza to, że liczba osób objętych wsparciem nie może być oszacowana precyzyjnie.

Na potrzeby analiz kosztów związanych z deinstytucjonalizacją dokonano szacunku liczby osób dorosłych leczonych w psychiatrii ambulatoryjnej oraz w zakładach opieki całodobowej - z uwzględnieniem zmian demograficznych i dotychczasowych trendów w zakresie wzrostu liczby osób objętych danym typem opieki. Wybrane były te formy opieki jako ilustracja skali zmian w kluczowych

obszarach deinstytucjonalizacji w obszarze wsparcia osób z zaburzeniami psychicznymi. Biorąc to pod uwagę, **przy braku działań deinstytucjonalizacyjnych, szacuje się, że liczba osób dorosłych leczonych w ambulatoryjnej opiece psychiatrycznej wzrośnie od 1,7 mln w 2020 r. do 2,6 mln w 2035 r., natomiast liczba osób leczonych w całodobowych zakładach psychiatrycznej opieki całodobowej wzrośnie z 305 tys. w 202 r. do 534 tys. osób w 2035 r.**

- **dzieci i młodzież objęta pieczą zastępczą**

W przypadku tej kategorii osób kluczowe jest precyzyjne ustalenie liczby dzieci znajdujących się w pieczy zastępczej, zarówno w formie instytucjonalnej, jak i w formach rodzinnych. Problemem w tym obszarze jest pomijanie w dyskursie profesjonalnym, jak i w statystykach, dzieci i młodzieży znajdujące się w instytucjach długoterminowej opieki całkowitej ulokowanych poza systemem pieczy zastępczej. W efekcie, w zależności od przyjętych kryteriów kwalifikacji instytucji jako tych, które świadczą opiekę całkowitą, w Polsce udział osób w wieku od 0 do 24 lat przebywających w instytucjach wynosi od 20% do 35% wszystkich dzieci i młodzieży umieszczonych poza rodziną pochodzenia. Dolną granicę tego oszacowania wyznacza udział dzieci umieszczonych w placówkach funkcjonujących w ramach systemu pieczy zastępczej natomiast górną, suma wszystkich osób (w wieku od 0 do 24) przebywających w instytucjach opieki całkowitej (w tym m.in. w domach pomocy społecznej czy instytucjach o charakterze opiekuńczo-leczniczym). Szczegółowe dane zaprezentowano w poniższej tabeli.

Tabela 1. Liczba dzieci i młodzieży w wieku 0-24 lata przebywająca w placówkach różnego typu – stan na 31. 12. 2019 r.

Typ placówki	Liczba placówek	Liczba dzieci i młodzieży
<i>Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej</i>		
socjalizacyjne	833	13 361
rodzinne	243	1 537
interwencyjne	204	1 272
specjalistyczno-terapeutyczne	55	479
regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne	10	309
ośrodki preadopcyjne	3	34
<i>Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej</i>		
domy pomocy społecznej	107	2 168
<i>Ustawa z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej oraz ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych</i>		
zakłady opiekuńczo-lecznicze, zakłady pielęgnacyjno-opiekuńcze, hospicja stacjonarne i oddziały medycyny paliatywnej	-	837
<i>Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. prawo oświatowe</i>		
młodzieżowe ośrodki wychowawcze oraz młodzieżowe ośrodki socjoterapii		9 689
RAZEM		29 686

Źródło: MRPiPS, NFZ oraz GUS BDL.

Proces deinstytucjonalizacji wymagał będzie w efekcie przekształcenia blisko 30 tys. miejsc w instytucjach w rodzinne formy opieki oraz usługi świadczone w środowisku lokalnym.

Umieszczenie dzieci w rodzinnych formach opieki nie kończy jednak procesu wsparcia. Zwiększenie liczby rodzin zastępczych, szczególnie zawodowych wymaga szeregu zmian, w tym wsparcia w funkcjonowaniu. W poniższej tabeli zaprezentowano dane dotyczące rodzin zastępczych.

Tabela 2. Struktura rodzin zastępczych na dzień 31.12.2019 r.

Typ rodziny	Liczba rodzin	Liczba dzieci i młodzieży
Rodziny zastępcze spokrewnione	23 221	29 868
Rodziny zastępcze niezawodowe	10 776	14 287
rodziny zastępcze zawodowe	2 167	6 817
RAZEM	36 164	50 972

Źródło: MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za 2019 r.

Biorąc pod uwagę prognozy ludnościowe GUS liczba i udział dzieci i młodzieży będzie się zmniejszał, co oznacza, że w przyszłości nie należy się spodziewać zwiększenia liczby dzieci i młodzieży w pieczy zastępczej, jednak wciąż wyzwaniem jest zapewnienie odpowiedniej liczby rodzin zastępczych dla osób przebywających w placówkach.

Szacunek liczby potrzebnych rodzin to ok. 21 tys. Wartość tę otrzymano poprzez oszacowanie stosunku liczby dzieci w różnego typu placówkach (29 686) i średniej liczby dzieci przebywających w rodzinach zastępczych w 2019 r. (1,4).

- **osoby w kryzysie bezdomności**

Szacowanie osób w kryzysie bezdomności dokonywane jest na dwa sposoby, jednak każdy z nich ma poważne ograniczenia, co sprawia, że prezentowana skala bezdomności ma charakter przybliżony.

Według danych pozyskiwanych w cyklicznym badaniu liczby osób bezdomnych, organizowanym przez Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej na dzień 13-14 lutego 2019 r. w Polsce było **30 330 osób** w kryzysie bezdomności. Należy jednak mieć na uwadze, że ze względu na charakter badania (*point-in-time*) oraz zastrzeżenia metodologiczne (np. wykluczenie z badania osób reintegrujących się w mieszkaniach chronionych i wspomaganych), wartości te są szacunkowe - na ich niską miarodajność zwraca uwagę m.in. Najwyższa Izba Kontroli. Wybrane elementy struktury osób w kryzysie bezdomności zidentyfikowaną podczas tego badania prezentuje tabela poniżej.

Tabela 3. Liczba i struktura osób w kryzysie bezdomności

Wyszczególnienie	Wartość
Ogólna liczba, w tym:	30 330 osób
mężczyźni	83,6%
kobiety	16,4%
41-60 lat	45%
okres bezdomności 5-10 lat	27,8%
okres bezdomności do 2 lat	23%
z powodu konfliktu rodzinnego	32%
z powodu uzależnienia	28%
z powodu eksmisji lub wymeldowania	26%
przebywający w instytucjach	80%

Źródło: Wyniki Ogólnopolskiego badania liczby osób bezdomnych - Edycja 2019.

Drugim sposobem mierzenia skali bezdomności jest zliczanie osób korzystających ze wsparcia z tytułu bezdomności, zarówno realizowanego przez samorządy, jak i organizacje pozarządowe czy inne podmioty niepubliczne (na zlecenie samorządów lub innych instytucji publicznych lub niefinansowane ze środków publicznych). Co więcej, ze sprawozdawczości gminy wynika, że w danym roku grupa zdiagnozowanych osób bezdomnych, dla których ostatnim miejscem zameldowania była określona gmina (przebywających poza granicami gminy i na jej terenie) liczyła 37 439 osób.

Równocześnie, na podstawie danych zebranych przez MRiPS oszacowano, że w 2018 r. gminy i powiaty (ze wszystkich województw) poniosły koszty pobytu 40 300 osób w kryzysie bezdomności w placówkach noclegowych. W tej grupie było 3 388 kobiet oraz 36 912 mężczyzn.

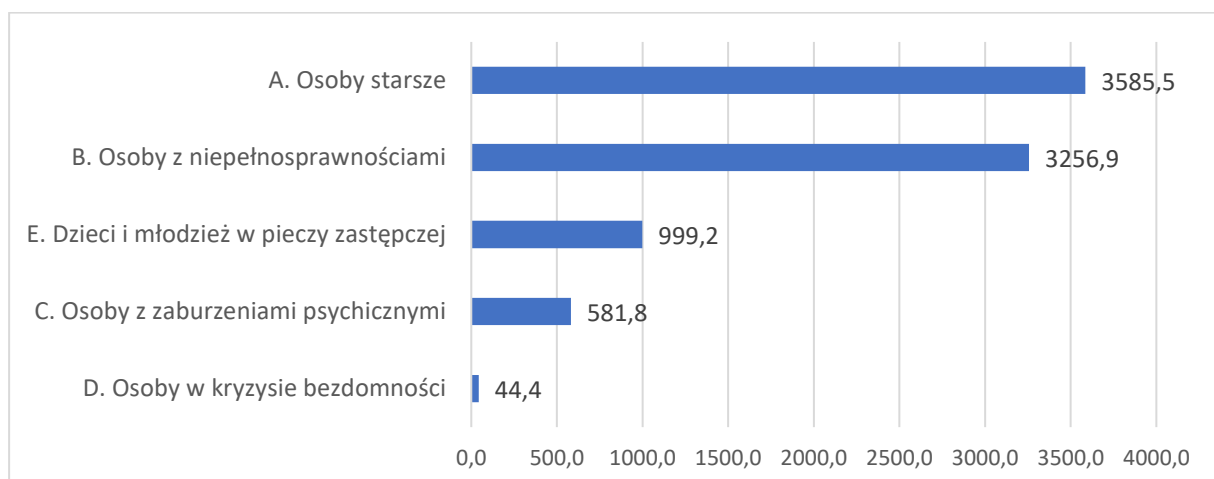
2. KOSZTY W UJĘCIU ROCZNYM

Dane służące do oszacowania kosztów w poniższym układzie zostały oszacowane na podstawie kosztów funkcjonowania Domu Ekologicznego ze Wsparciem Dolne Młyny w stosunku do kosztów w systemie wsparcia instytucjonalnego na rzecz jego mieszkańców¹. Poniższe kalkulacje należy traktować jako przybliżenie skali kosztów, przy określonych założeniach.

Szacunek kosztów obejmuje koszty świadczeń (pieniężnych oraz usług) oraz koszt dopłat do mieszkania (w przypadku modeli zakładających mieszkanie wspomagane/chronione). W odniesieniu do usług szacunek ten obejmuje, m.in., następujące kategorie:

- wsparcie asystenckie,
- ustalenie indywidualnej strategii,
- praca nad zasobami,
- motywowanie do podjęcia zatrudnienia na umowę pracę,
- wspólne działania animacyjne,
- wsparcie pracownika socjalnego,
- usługi opiekuńcze.

Wykres 8. Szacunkowe koszty działań DI dla poszczególnych grup w ujęciu rocznym (w mln zł)

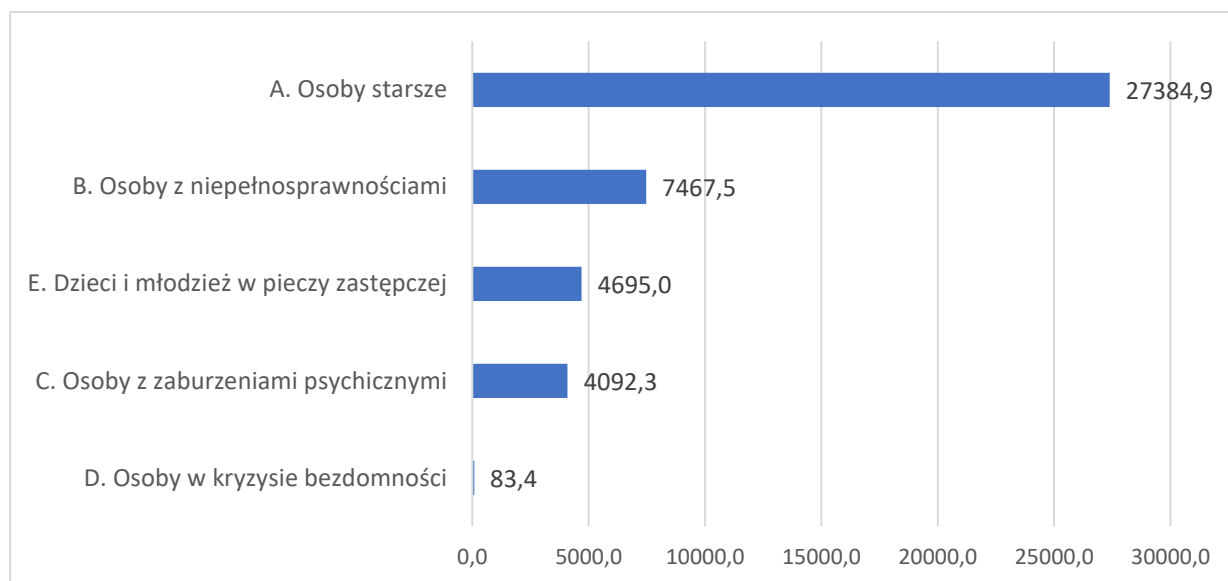
Źródło: Obliczenia własne

¹ Projekt budowy i funkcjonowania Domu Ekologicznego ze Wsparciem Dolne Młyny realizuje cele Gdańskiego Programu Mieszkalnictwa Społecznego dla osób/rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym na lata 2016 - 2023, przyjętego Uchwałą Rady Miasta Gdańska Nr XXXI/867/16 Rady Miasta Gdańska z dnia 24 listopada 2016 roku. Beneficjentami Projektu są:

- Wychowankowie pieczy zastępczej,
- Ofiary przemocy domowej,
- Osoby uzależnione,
- Osoby z niepełnosprawnościami,
- Osoby w kryzysie bezdomności,
- Seniorzy,
- Rodziny wielodzietne.

Skala kosztów działań deinstytucjonalizacyjnych została oszacowana w ujęciu rocznym na ok. 8,5 mld zł. Największą część (głównie ze względu na skalę potrzeb i wsparcia) przypada na wsparcie świadczone na rzecz osób starszych (3,6 mld zł) oraz z niepełnosprawnościami (szacunek bez osób starszych - 3,2 mld zł). Około 1 mld zł kosztować będzie wsparcie w zakresie deinstytucjonalizacji na rzecz dzieci i młodzieży w pieczy zastępczej, 582 mln zł wsparcie osób z zaburzeniami psychicznymi. Na 44 mln zł szacowany jest roczny koszt wsparcia osób w kryzysie bezdomności w modelu Housing First (mieszkanie wspomagane/chronione ze wsparciem).

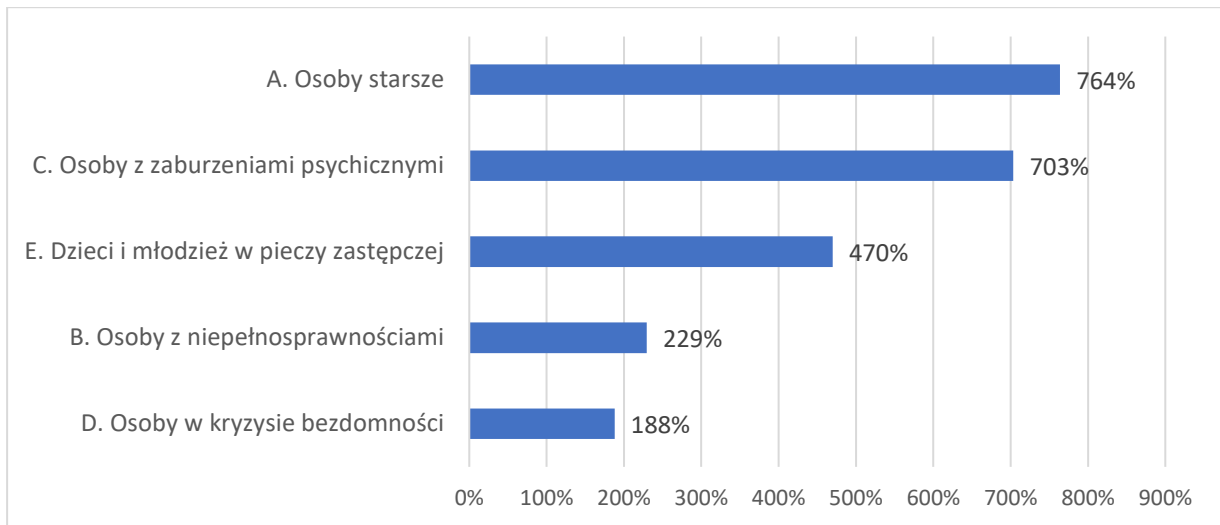
Wykres 9. Szacunkowe koszty zaniechania dla poszczególnych grup w ujęciu rocznym (w mln zł)

Źródło: Obliczenia własne

Koszty zaniechania działań w obszarze deinstytucjonalizacji (obejmujące głównie koszty wsparcia instytucjonalnego przy braku działań deinstytucjonalizacyjnych przy założeniu utrzymania dotychczasowych kosztów opieki instytucjonalnej i trendów w zakresie zmian populacji potrzebującej wsparcia) szacuje się na poziomie około 43,7 mld zł rocznie, z czego aż 27,4 mld stanowią koszty wsparcia osób starszych. Koszty zaniechania wsparcia deinstytucjonalizacyjnego dla osób z niepełnosprawnościami (bez kosztów wsparcia osób starszych) wyniosą 7,5 mld rocznie. Poziom kosztów zaniechania działań deinstytucjonalizacyjnych w obszarze wsparcia dzieci i młodzieży szacowany jest na około 4,7 mld zł rocznie, a osób z zaburzeniami psychicznymi 4,1 mld. W przypadku osób w kryzysie bezdomności koszt ten szacowany jest na 83,4 mln zł rocznie.

Wykres 10. Stosunek kosztów zaniechania do kosztów działań DI dla poszczególnych grup

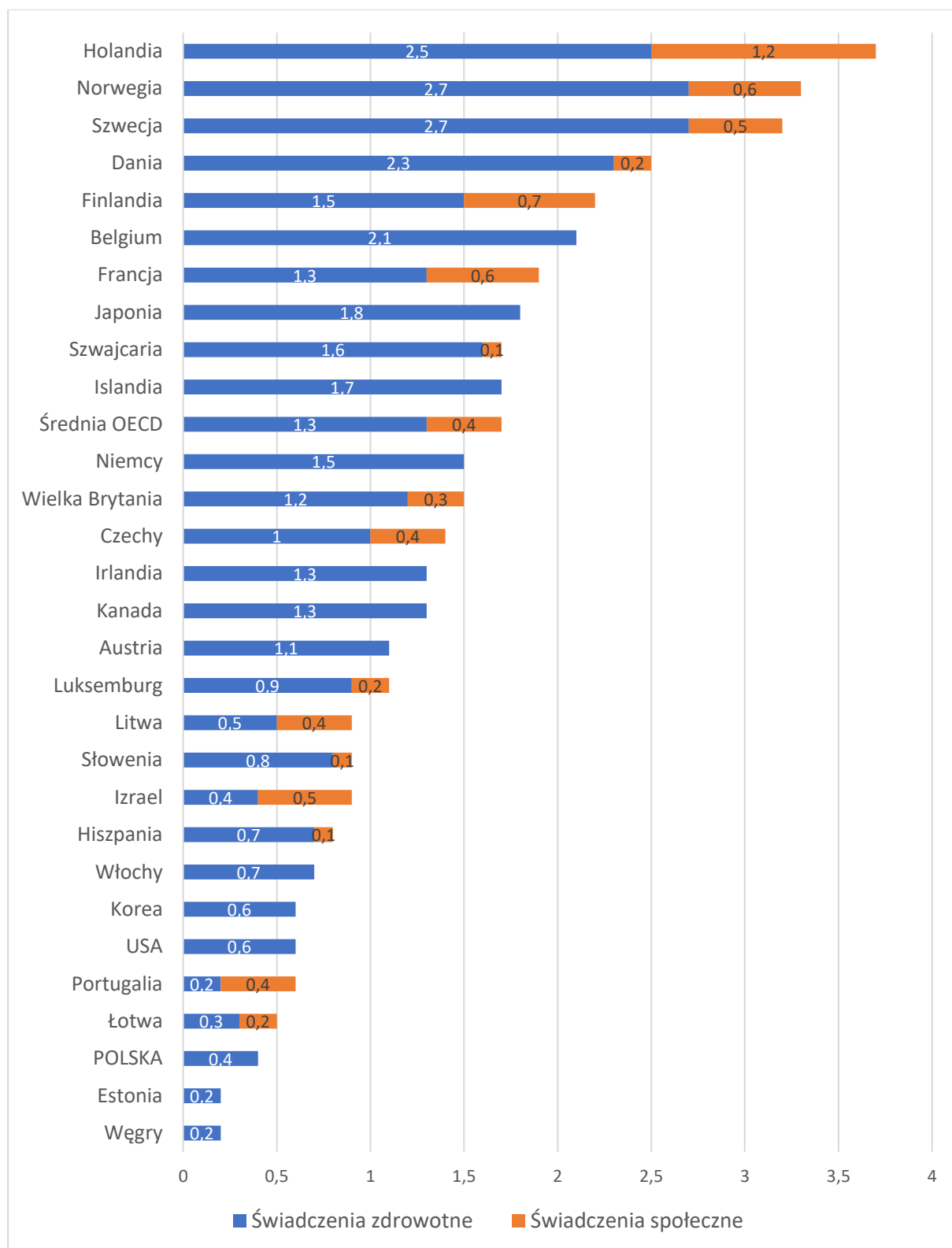
Źródło: Obliczenia własne

Dokonując zestawienia rocznych kosztów deinstytucjonalizacji oraz kosztów jej zaniechania dla poszczególnych grup należy wskazać na kilkukrotnie wyższą skalę kosztów zaniechania w porównaniu do kosztów działań deinstytucjonalizacyjnych. W przypadku osób starszych koszty zaniechania wynoszą aż 764% kosztów działań deinstytucjonalizacyjnych. Podobnie duży stosunek można zaobserwować dla osób z zaburzeniami psychicznymi -703%. Proporcja ta dla dzieci i młodzieży w pieczy zastępczej wyniosła 470%, dla osób z niepełnosprawnościami (szacunek bez osób starszych) 229%, a dla osób w kryzysie bezdomności 188%.

Dane szczegółowe w zakresie kosztów zostały przedstawione w Tabeli 4 (na końcu raportu).

3. PORÓWNIANIA MIĘDZYNARODOWE

Wykres 11. Udział wydatków publicznych na opiekę długoterminową w PKB wybranych krajów OECD w 2017 r.

Źródło: OECD, Health at a Glance 2019

Ocena stopnia zaangażowania finansowanego w stosunku do PKB w opiekę długoterminową pozwala ocenić pozycję Polski na tle innych krajów rozwiniętych, głównie europejskich. **W 2017 r. Polska wydała zaledwie 0,4% PKB na opiekę długoterminową. Niższy wskaźnik zanotowano tylko w Estonii (0,2) oraz na Węgrzech (0,2).** Kraje o najwyższych nakładach na opiekę długoterminową w stosunku do PKB przeznaczają na nią nawet powyżej 3% (Holandia, Szwecja i Norwegia). Dane te pokazują niezbędną skalę zwiększenia wydatków w tym obszarze. Dodatkowo na konieczność zwiększenia skali wsparcia osób starszych wskazuje fakt bardzo dynamicznego starzenia się populacji Polski (nawet na tle większości krajów europejskich) i będąca wynikiem tego procesu rosnąca liczba osób starszych potrzebujących wsparcia.

4. ANEKS

Aneks zawiera szczegółowe tabele z danymi użytymi w ekspertyzie.

Tabela 1. Kształtowanie się liczby ludności w latach 2014-2051

	Populacja ogółem	38461752	38137804	38354173	37741462	37185073	36476771
	Populacja 15+	32710299	32478789	32470104	32514186	32329411	31940517
0-14	Liczba	5751453	5659015	5884069	5227276	4855662	4536254
	Proporcja w populacji	15,0%	14,8%	15,3%	13,9%	13,1%	12,4%
15-44	Liczba	16447027	15293076	15406248	14214894	12837315	11757167
	Proporcja w populacji	42,8%	40,1%	40,2%	37,7%	34,5%	32,2%
45-59	Liczba	8285166	7805937	7285552	8318744	9161192	9317524
	Proporcja w populacji	21,5%	20,5%	19,0%	22,0%	24,6%	25,5%
60-74	Liczba	5310989	6668185	7047774	6623692	6117276	5949892
	Proporcja w populacji	13,8%	17,5%	18,4%	17,6%	16,5%	16,3%
75+	Liczba	2667117	2711591	2730530	3356856	4213628	4915934
	Proporcja w populacji	6,9%	7,1%	7,1%	8,9%	11,3%	13,5%
	Sprawdzenie	38461752	38137804	38354173	37741462	37185073	36476771
		100%	100%	100%	100%	100%	100%
Wzrost grupy 60+ względem 2020					102%	106%	111%
Wzrost grupy 75+ względem 2020					123%	154%	180%
Współczynnik obciążenia demograficznego (proporcja dzieci 0-14 i starszych 60+ do 15-60)		0,56	0,65	0,69	0,67	0,69	0,73

Proporcja opiekunów (45-59) do podopiecznych (75+)	3,11	2,88	2,67	2,48	2,17	1,90
Źródło: GUS (Prognoza ludności 2014-2050, Ludność. Stan i struktura ludności oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym (stan w dniu 30.06.2020))						

Tabela 2. Kształtowanie się liczby gospodarstw domowych z osobami starszymi I niepełnosprawnymi

Wariant bazowy A - przeniesione proporcje z NSP 2011								
		2011	Proporcje	2016	2020	2025	2030	2035
Liczba gospodarstw domowych ogółem (w tys.)	13 567 999	100%	14 072 514	14 463 255	14 963 650	15 286 566	14 845 107	
a. Liczba gospodarstw domowych osób starszych								
gospodarstwa domowe z osobami starszymi (zawierającymi w składzie osoby starsze).	5 633 732	42%	5 843 218	6 005 462	6 213 237	6 347 319	6 164 015	
gospodarstwa domowe tylko osób starszych	2 623 035	19%	2 720 570	2 796 110	2 892 849	2 955 277	2 869 932	
gospodarstwa 1 osobowe emerytów	983 125	7%	1 019 682	1 047 994	1 084 253	1 107 651	1 075 663	
			-	-	-	-	-	-
b. Liczba gospodarstw z osobami z niepełnosprawnościami								
gospodarstwa domowe z osobami niepełnosprawnymi (zawierającymi w składzie osoby niepełnosprawne).	3 789 441	28%	3 930 348	4 039 479	4 179 236	4 269 424	4 146 128	
gospodarstwa domowe tylko osób niepełnosprawnych	1 151 294	8%	1 194 104	1 227 260	1 269 720	1 297 121	1 259 661	
gospodarstwa 1 osobowe osób niepełnosprawnych	804843	6%	834 770	857 949	887 632	906 787	880 600	
			-	-	-	-	-	-
c. Liczba gospodarstw domowych z osobami starszymi z niepełnosprawnościami								
gospodarstwa domowe tylko osób starszych z co najmniej jedną osobą niepełnosprawną	1 127 282	8%	1 169 199	1 201 663	1 243 238	1 270 067	1 233 389	
gospodarstwa domowe tylko osób starszych tylko niepełnosprawnych	815 942	6%	846 282	869 780	899 873	919 292	892 744	
			-	-	-	-	-	-
d. Liczba gospodarstw domowych z osobami z ograniczoną sprawnością								
wszystkie gospodarstwa domowe z osobami z ograniczoną sprawnością	2 638 148	19%	2 736 245	2 812 221	2 909 517	2 972 304	2 886 468	
gospodarstwa domowe z osobami starszymi z ograniczoną sprawnością	1 553 510	11%	1 611 276	1 656 015	1 713 309	1 750 283	1 699 736	

gospodarstwa domowe wyłącznie z osobami z ograniczoną sprawnością	1 837 501	14%	1 905 827	1 958 745	2 026 513	2 070 245	2 010 459
gospodarstwa domowe wyłącznie z osobami z ograniczoną sprawnością wyłącznie starszymi	1 063 212	8%		1 133 366	1 172 578	1 197 882	1 163 288

Źródło: GUS (NSP 2011, Prognoza liczby gospodarstw domowych na lata 2016-2050)

Tabela 3. Kształtowanie się liczby osób starszych 75+ wymagających opieki

Wariant			2015	2020	2025	2030	2035
A	Liczba osób starszych 75+		2 667 117	2 730 530	3 356 856	4 213 628	4 915 934
B	Liczba osób 75+ wymagająca opieki	29%	773 464	791 854	973 488	1 221 952	1 425 621
	Liczba osób w 75+ w ponadgminnych DPS			22014			
	Liczba osób w 75+ w gminnych DPS			863			
	Liczba osób w 75+ w POC			9031			
	Liczba osób 75+ w ZOL, ZPO, hospicjach			20750			
C	łącznie osób 75+ w opiece stacjonarnej			52658	52658	52658	52658
	Odsetek osób 75+ w opiece stacjonarnej (C/A)			1,9%	1,6%	1,2%	1,1%
	Odsetek wymagających w opiece stacjonarnej (C/B)			6,6%	5,4%	4,3%	3,7%
D	Usługi opiekuńcze dla osób 75+ (szacunkowo 80% wszystkich)	80%	74 617,60	90 344	109 385	132 439	160 352
	Wzrost liczby usług opiekuńczych (względem 2015)			121%	121%	121%	121%
	Odsetek osób 75+ mających usługi opiekuńcze (D/A)		2,80%	3,31%	3,26%	3,14%	3,26%
	Odsetek wymagających mających świadczenia opiekuńczych (D/B)		9,65%	11,41%	11,24%	10,84%	11,25%
E	Liczba bez opieki inst. (B-C-D)		698 846	648 852	811 445	1 036 855	1 212 611
	Odsetek wymagający innej opieki		90,35%	81,94%	83,35%	84,85%	85,06%

Źródło: GUS (Zdrowie i ochrona zdrowia 2 2019, Stan zdrowia Ludności Polski 2014), MRPIPS-03 – MRIPS-05.

Nota:

Szacunek liczby seniorów wymagających opieki (poważne ograniczenia w codziennym funkcjonowaniu).

Założenie braku zwiększania liczby miejsc w opiece stacjonarnej i zwiększania liczby usług opiekuńczych w obecnym tempie

Tabela 4. Szacunkowe koszty działań deinstytucjonalizacyjnych

	Model	Populacja do objęcia wsparciem (2020)	Zakładany odsetek do wsparcia	Roczne koszty świadczeń w przeliczeniu na gosp. domowe/osobę	Dopłaty do czynszu	Łączny Szacowany koszt działań DI	Koszty zaniechania - alternatywne w przeliczeniu na rodzinę/osobę	Łączne szacunkowe koszty zaniechania	Stosunek kosztów zaniechania do kosztów DI	Uwagi
A. Osoby starsze										
A1	jednoosobowe gospodarstwo osobowe osoby starszej	1 047 994	10%	5 900,00 zł	0,00 zł	618 316 460,00 zł	45 600,00 zł	4 778 852 640,00 zł	773%	Koszt świadczenia usług opiekuńczych w Gdańsku na rok 2020 (Załącznik Nr 1 do Zarządzenia Nr 205/18 Prezydenta Gdańska)
A2	gospodarstwo domowe tylko osób starszych (bez jednoosobowych)	1 748 116	10%	8 850,00 zł	0,00 zł	1 547 082 660,00 zł	45 600,00 zł	7 971 408 960,00 zł	515%	Koszty jednostkowe opieki przemnożone razy 1,5
A3	Pozostałe gospodarstwa domowe z osobami starszymi	3 209 352	10%	4 425,00 zł	0,00 zł	1 420 138 260,00 zł	45 600,00 zł	14 634 645 120,00 zł	1031%	Koszty jednostkowe opieki przemnożone razy 0,75
B. Osoby z niepełnosprawnościami										
B1	gospodarstwo domowe samotnej osoby z niepełnosprawnością zamieszkujące własne mieszkanie (szacunek bez osób starszych)	346 082	7%	16 150,00 zł	0,00 zł	391 246 254,95 zł	37 800,00 zł	915 734 268,54 zł	234%	Liczba wszystkich gospodarstw tego typu zmniejszona o 57% (taki jest wg danych GUS odsetek osób niepełnosprawnych w wieku 60+) aby była to kategoria rozłączna z osobami starszymi. Do kosztów wynikających z projektu "Dolne Młyny" (12400 zł) dodano koszty świadczenia

										specjalistycznych usług opiekuńczych dla Gdańska (3750 zł) - źródło jw. (kat. A1)
B2	gospodarstwo domowe z osobą z niepełnosprawnością zamieszkujące własne mieszkanie (szacunek bez osób starszych)	1 629 460	10%	16 150,00 zł	0,00 zł	2 631 577 302,45 zł	37 800,00 zł	6 159 357 401,40 zł	234%	Koszty jednostkowe opieki przemnożone razy 0,75
B3	gospodarstwo domowe usamodzielnionej osoby z niepełnosprawnością zamieszkującej mieszkanie wspomagane/chronione	346 082	3%	16 150,00 zł	6 400,00 zł	234 124 804,49 zł	37 800,00 zł	392 457 543,66 zł	168%	
C. Osoby z zaburzeniami psychicznymi										
C1	gospodarstwo domowe samotnej osoby z zaburzeniami psychicznymi zamieszkujące własne mieszkanie	263 000,00	7%	10 100,00 zł	0,00 zł	185 941 000 zł	77 800,00 zł	1 432 298 000 zł	770%	Populacja (C) obejmuje osoby dorosłe w zakładach psychiatrycznej opieki całodobowej - dane za 2018 r.
C2	gospodarstwo domowe z osobą z zaburzeniami psychicznymi zamieszkujące własne mieszkanie	263 000,00	10%	10 100,00 zł	0,00 zł	265 630 000,00 zł	77 800,00 zł	2 046 140 000 zł	770%	

C3	gospodarstwo domowe usamodzielnionej osoby z zaburzeniami psychicznymi zamieszkującej mieszkanie wspomagane/chronione	263 000,00	3%	10 100,00 zł	6 400,00 zł	130 185 000,00 zł	77 800,00 zł	613 842 000 zł	472%	
D. Osoby w kryzysie bezdomności										
D1	osoba w kryzysie bezdomności zamieszkująca mieszkania wspomagane/chronione	30000	10%	8 400,00 zł	6 400,00 zł	44 400 000 zł	27 800,00 zł	83 400 000,00 zł	188%	
E. Dzieci i młodzież w pieczy zastępczej										
E1	Dziecko w rodzinie zastępczej	80000	100%	12 000,00 zł	0,00 zł	960 000 000 zł	56 600,00 zł	4 528 000 000,00 zł	472%	Populacja obejmuje dzieci aktualnie w rodzinnej pieczy (50 tys.) i w placówkach (30 tys.) Średni koszt utrzymania dziecka w pieczy zastępczej dla badanych powiatów w 2015 wg raportu NIK "Działania powiatów w zakresie tworzenia i wsparcia rodzin zastępczych" - NIK, 2017 -
E2	Usamodzielniający się wychowanek pieczy zastępczej w mieszkaniu wspomagany/chronionym	5900	50%	6 900,00 zł	6 400,00 zł	39 235 000 zł	56 600,00 zł	166 970 000,00 zł	426%	Populacja dzieci opuszczających pieczę zastępczą - dane za 2017 r.